

Результатом зазначеного поетапного формування готовності студента до впровадження передових технологій навчання очікується формування технологічної компетентності майбутнього педагога, що складається з розуміння суті технологічного підходу та основних шляхів запровадження інноваційних освітніх технологій у практику навчально-виховного процесу.

Висновки. Підготовка студентів вищих навчальних закладів педагогічного профілю до інноваційної педагогічної діяльності має здійснюватися на основі інтеграції теоретичних знань прагматичного характеру з відповідними вміннями, ефективне формування яких забезпечується під час практичних занять та різних видів педагогічної практики.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Пехота О.М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кік-тенко, О.М. Любарська та ін. ; за ред. О.М. Пехоти. – К. : АСК, 2004.
3. Попова О.В. Основи педагогічної інноватики : навч. посіб. / О.В. Попова, Г.Ф. Пономарьова, Л.О. Петриченко. – Харків, 2009. – 192 с.

ПОЛЯКОВА Т.Л.

ОРІЄНТИРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ТА В ЄВРОПІ

На початку ХХІ ст. основним завданням, яке суспільство ставить перед освітою, є виховання освіченої людини, здатної в інформаційному просторі виокремити особистісно цінні знання та застосувати їх у конкретній ситуації. Відповідно, орієнтирами професійної підготовки стають формування гнучкого інтелекту свідомості педагога, що ґрунтуються на знаннях та інформаційно-комунікаційних технологіях. Глобалізаційні процеси та інтенсивний розвиток міжнародного освітнього простору зумовлюють введення змін в організацію педагогічної освіти у багатьох країнах світу та об'єднання зусиль для модернізації системи підготовки вчителів.

На сьогодні існує велика кількість праць, присвячених проблемам модернізації сучасної системи педагогічної освіти на Заході та в Україні. Праці В.В. Черниша, Л.П. Пуховської, Н.В. Язикової, С.Ю. Ніколаєвої, О.П. Петрашук, Н.О. Бражник та інших дослідників розкривають питання професійно-педагогічної підготовки вчителів в Україні та за кордоном.

Мета статті – висвітити напрями модернізації підготовки вчителів іноземної мови в Європі та Україні.

Вивчення педагогічних джерел свідчить, що Рада Європи проводить цілеспрямовану політику консолідації зусиль країн Західної, Центральної та Східної Європи щодо формування спільних підходів до європейського стандарту загальної освіти. Особливе значення при цьому має формування вчителя-європейця, який може працювати в різних педагогічних системах, незалежно від рівня їх традиційності чи інноваційності.

Як показало дослідження, проведене Л.П. Пуховською, провідними чинниками, що зумовлюють різноманітність та особливості національних систем, моделей професійної підготовки вчителів і одночасно ведуть до спільних тенденцій розвитку педагогічної освіти в країнах Західної Європи, можна вважати відповідні історичні, політичні та соціальні контексти; особливості культурно-національних традицій, переконань та поглядів щодо вчителя, його статусу, ролі, компетентності та професійних функцій; сучасні міжнародні педагогічні ідеї: інтеграція, професіоналізація, фундаменталізація, універсалізація тощо.

Врахування цих принципових положень має допомогти у проектуванні процесів розвитку педагогічної освіти в Україні на майбутнє. Адже останніми роками в нашій країні суспільна думка постійно пов'язує розвиток педагогічної освіти (і освіти в цілому) з нововведеннями та освоєнням найкращого зарубіжного досвіду [1, с. 140].

Часто дискусії з проблеми формування європейського стандарту загальної освіти акцентують увагу на необхідності міжнародного визнання й еквівалентності документів про освіту.

У зв'язку зі створенням єдиного ринку праці на території Західної Європи постало завдання розробки нормативних актів, які забезпечували б не тільки академічне визнання дипломів і ступенів, а й визнання професійної придатності їх власників. Перші кроки в цьому напрямі були здійснені стосовно фахівців наукового й інженерного профілів. Так, було визнано необхідність розробки єдиних, уніфікованих документів про здобуття інженерної освіти, так званого "диплома євроінженера", що передбачало чотирирічний термін навчання у вузі і трирічну професійну практику на виробництві.

Як свідчить Л.П. Пуховська, аналогічне завдання було поставлено стосовно педагогічної освіти – професійна підготовка вчителя-європейця. З цією метою було започатковано політику координації розвитку систем педагогічної освіти, що стимулювало зближення навчальних програм з однойменних спеціальностей, інтенсифікувало обміни студентами – майбутніми вчителями [1, с. 158–159].

Проблема підготовки висококваліфікованого вчителя іноземної мови XXI ст., здатного працювати в нових міжнародних політичних та економічних умовах, надзвичайно багатогранна і складна. До її вирішення залучені спеціалізовані вищі мовні навчальні заклади (далі – ВМНЗ) з підготовки майбутніх учителів іноземної мови, міністерства освіти, педагогічна громадськість. Ця проблема є однією з центральних, якими опікується Рада Європи. Комітет з питань освіти провів дослідження і розробив цілий ряд документів щодо вивчення іноземної мови, розвитку вищої освіти в цілому та з підготовки майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

Як свідчить дослідження, проведене В.В. Чернишом стосовно підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, європейські дослідники підготували документи, у яких:

– упорядковано рекомендації щодо методичної підготовки вчителя іноземної мови згідно зі спеціалізацією: навчання дошкільнят, молодших

школярів, учнів старшої школи, дорослих (за професійним спрямуванням) “Facing the Future Language Educators across Europe” (2003);

– описано вимоги до підготовки вчителя іноземної мови “European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference” (2004);

– визначено необхідність розробки нових програм з іноземної мови з урахуванням рівня кваліфікації “Thematic Network Project in the Area of Languages III. Final Report” (2006);

– сформульовано рекомендації з навчання філологів професійно орієнтованого іншомовного мовлення “The European Language Portfolio for Adults” (2007);

– розглянуто й окреслено групи дескрипторів іншомовних професійно орієнтованих мовних та міжкультурних умінь і компетенцій майбутніх фахівців з іноземної мови “An Erasmus Multilateral Project for the development of sets of descriptors for language and intercultural skills and competences related to situations of professional language use” (2008) [2; 6].

Як видно з наведеного переліку документів, підготовлених за результатами наукових теоретичних і практичних досліджень, Рада Європи проводить серйозну й послідовну роботу з розробки єдиних вимог до підготовки майбутніх фахівців.

У документі під назвою “European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference” (2004) визначено європейські вимоги до підготовки вчителя іноземної мови ХХІ ст. У цьому документі розглядається 40 ключових питань стосовно підготовки майбутнього вчителя іноземної мови (навчання в університеті) та курсів підвищення кваліфікації учителів іноземної мови (після закінчення університетського курсу навчання) для роботи у навчальних закладах різних типів: у початковій і загальноосвітній школі та для викладання іноземної мови дорослим.

Ключові питання підготовки вчителів іноземних мов охоплюють: 1) структуру (structure) навчальних курсів; 2) знання та розуміння (усвідомлення) (knowledge and understanding) базових положень викладання іноземної мови; 3) уміння і стратегії (strategies and skills) навчання і викладання іноземної мови; 4) різноманітні цінності та важливі аспекти (values) викладання іноземної мови.

Перший блок містить 13 пунктів, основні з яких: програма, що передбачає інтеграцію академічних дисциплін із практичним досвідом викладання, гнучка і модульна система підготовки вчителя іноземної мови на відповідних факультетах ВНЗ та на факультетах підвищення кваліфікації, робота студента під керівництвом ментора-наставника, забезпечення зв'язків із зарубіжними партнерами, що передбачає участь в організації, здійсненні візитів, програм обмінів та спілкування за допомогою сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, організація закордонного стажування майбутнього вчителя у країні, мова якої вивчається.

До другого блоку належать такі питання: набуття знань з методики викладання іноземної мови, різноманітних методів, умінь організувати й запроваджувати ефективні прийоми і види навчальної діяльності, базова

підготовка майбутніх учителів іноземної мови, яка включає формування та вдосконалення мовленнєвих навичок і вмінь, а також оцінювання рівня сформованості лінгвістичної компетенції, підготовка майбутніх учителів іноземної мови до використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій у навчальному процесі, навчання майбутніх учителів іноземної мови застосовувати різноманітні форми тощо.

Основні питання третього блоку такі: формування у майбутніх учителів іноземної мови умінь адаптації підходів і методів викладання іноземної мови до різноманітних умов навчання та індивідуальних потреб учнів; формування умінь критичного оцінювання, розробки й використання навчальних матеріалів і дидактичних джерел; формування умінь практичного застосування навчальних програм і курсів, умінь встановлення й підтримки контактів із зарубіжними навчальними закладами у відповідних країнах, дослідних умінь, умінь впровадження результатів досліджень у практику викладання іноземної мови, умінь викладання немовних дисциплін іноземною мовою, умінь використання Європейського мовного портфеля для самооцінювання.

До четвертого блоку належать такі питання: навчання соціальних і культурних цінностей, навчання в умовах діалогу різноманітних мов і культур, підготовка майбутніх учителів іноземної мови до навчання учнів розуміти поняття “європейське громадянство” і бути громадянином Європи, переконання у важливості навчання протягом усього життя.

У цьому документі детально окреслено кожне із 40 питань та прогнозуються труднощі, з якими можуть стикатися ВМНЗ, запроваджуючи нововведення [2, с. 5–10].

Ключовою складовою в інноваційних перетвореннях, які характеризують сучасну педагогічну освіту України, є модернізація її змісту, яка включає системне підвищення якості освіти, її гуманізацію і гуманітаризацію, розбудову на засадах безперервності, формування єдиного освітнього простору в Європі та перехід до інноваційного навчання. Ці тенденції спричинили розробку комплексу вимог до професійних і особистісних якостей педагога та зумовили необхідність переорієнтації педагогічної освіти на виховання професіонала нової генерації.

Відзначимо, що сьогодні ми маємо чітко окреслену законодавчу базу оновлення змісту педагогічної освіти, представлену в Законі України “Про освіту” (1991 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Законі України “Про вищу освіту” (2002 р.), Державній програмі “Вчитель” (2002 р.).

Згідно з цими документами, освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між націями і народами. В основу державної національної освітньої політики покладено такі принципи, як випереджальний характер розвитку системи освіти в житті суспільства; координація розвитку освіти і науки; фундаментальність освітньої підготовки; демократизація освітнього процесу та лібералізація школи; пріоритетність загальнолюдських цінностей; гуманіза-

ція освіти; органічне поєднання з національною культурою, історією, народними традиціями; цілісність та наступність освітянської діяльності; неперервність освіти, ступінчастість підготовки фахівців; динамічність, саморегуляція і самооновлення системи; інтеграція у світову систему освіти [3; 4].

Вивчення свідчить, що багато дослідників займаються проблемою підготовки майбутніх учителів іноземної мови у вищому навчальному закладі в Україні та пропонують науковий аналіз праці вчителя, виявляють основні складові його професійної діяльності (С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, Н.О. Бражник, Н.В. Язикова, О.Б. Бігич та інші).

Дослідження професійно-методичної діяльності вчителя іноземної мови, проведене С.Ю. Ніколаєвою, О.П. Петрашук, Н.О. Бражник, дало змогу визначити кваліфікаційну характеристику вчителя іноземної мови, вимоги до атестації вчителя іноземної мови та інші питання, пов'язані з підготовкою кваліфікованого вчителя іноземної мови.

Майбутніх фахівців готують до здійснення навчально-виховної, науково-методичної та організаційно-управлінської діяльності в різних типах середніх навчальних закладів. У разі отримання необхідної підготовки вони можуть викладати іноземну мову в дошкільних закладах.

Згідно з кваліфікацією, вчитель іноземної мови має здійснювати такі види професійної діяльності: навчання іноземної мови (навчання практичного володіння аудіюванням, говорінням, читанням, письмом, перекладом), виховання, освіту та розвиток учнів засобами іноземної мови на уроці та в позакласній роботі; навчання іноземної мови з урахуванням професійної орієнтації; навчання літератури країни, мова якої вивчається, науково-технічного перекладу, країнознавства; науково-методичну та організаційно-методичну роботу із запровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій навчання іноземних мов, у тому числі інтенсивних методів навчання, індивідуалізованого навчання тощо; економіко-управлінську діяльність; виховну діяльність; навчально-методичну роботу (у школі, районі, області/місті), у тому числі з вивчення, узагальнення та розповсюдження нових інформаційних технологій навчання іноземних мов; пропаганду психолого-педагогічних знань серед батьків та населення [3, с. 8–9].

Професійна підготовка вчителя іноземної мови передбачає теоретико-лінгвістичну та практичну мовну підготовку; теоретичну та практичну психолого-педагогічну підготовку; теоретичну та практичну методичну підготовку.

Теоретико-лінгвістична підготовка вчителя іноземної мови передбачає забезпечення знанням теорії та історії іноземної мови, яка вивчається; розвиток інтелектуального потенціалу студентів, навичок аналітичного мислення; вміння працювати з науковою літературою, визначати суть та характер невирішених наукових проблем, пропонувати свої варіанти вирішення; вміння узагальнювати і класифікувати емпіричний матеріал.

Вимоги до практичної підготовки впливають з головних сфер спілкування вчителя іноземної мови: професійно-трудової (проведення уроків іноземної мови у школі та позакласної роботи з іноземної мови; професійно-педагогічне удосконалення шляхом самоосвіти і на спеціальних курсах підвищення кваліфікації) та соціально-культурної (діяльність вчителя за межами школи: спілкування з носіями мови, робота перекладачем та ін.). Підготовка вчителя до діяльності в зазначених сферах вимагає оволодіння ним лінгвістичною, лінгвокраїнознавчою, комунікативною, навчально-пізнавальною та лінгвометодичною компетенціями.

Головною метою загальної та професійно орієнтованої теоретичної підготовки є забезпечення знань теорії педагогіки; теоретичних основ організації навчально-виховного процесу в різних типах середніх навчальних закладів, у тому числі і з іноземної мови; формування вмінь самостійного педагогічного дослідження.

Вимоги до загальної та професійно орієнтованої практичної педагогічної підготовки вчителя іноземної мови включають такі професійно-педагогічні вміння: здійснення діагностики рівня розвитку дітей за допомогою комплексу психолого-педагогічних методик; проектування та планування педагогічної діяльності, визначення та вирішення професійних завдань; застосування ефективних методів та засобів навчання іноземної мови і виховання залежно від вікових, статевих та індивідуальних особливостей дітей; володіння методикою організації навчально-виховної роботи в різних типах середніх навчальних закладів тощо.

Головною метою теоретичної психологічної підготовки є забезпечення знань теорії психології, особливо психологічних основ засвоєння іноземної мови та навчання психологічних основ організації навчально-виховного процесу в різних типах середніх навчальних закладів.

Вимоги до практичної підготовки включають такі професійно-психологічні вміння: виявляти індивідуально-психологічні особливості учнів, які необхідні для успішного оволодіння іноземною мовою; формувати позитивне ставлення до вивчення іноземної мови та інших видів суспільно корисної діяльності школярів; проводити психолого-педагогічний аналіз уроку іноземної мови і навчально-виховного процесу в цілому та ін.

Головною метою теоретичної методичної підготовки є забезпечення знань теорії методики навчання іноземних мов; навчання методичних основ організації навчально-виховного процесу з іноземних мов у різних типах середніх навчальних закладів; формування вмінь самостійного методичного дослідження.

Вимоги до практичної підготовки містять такі основні практичні методичні вміння: здійснення комунікативно-навчальної, розвивальної, гностичної, конструктивно-планувальної та організаторської функцій, аналіз навчального матеріалу різних типів середніх навчальних закладів; добирання підручника, що відповідає індивідуальним особливостям учнів; прогнозування труднощів засвоєння учнями мовленнєвого матеріалу [3, с. 9–17].

Висновки. Отже, можна зробити висновки, що під час формування єдиного освітнього простору, що відбувається зараз в Європі і до якого наближається Україна, під час розбудови інформаційного суспільства проблема модернізації сучасної системи педагогічної освіти є дуже важливою. Зокрема, це стосується системи підготовки вчителів іноземної мови. Розглянувши ключові питання, що стосуються підготовки майбутнього вчителя іноземної мови в Європі та в Україні, можна сказати, що вони мають багато спільного. Насамперед, це стосується того, що більше уваги приділяється становленню та розвитку професійної індивідуальності вчителя. Багато в чому збігаються вимоги до знань та розумінь базових положень викладання іноземної мови, професійно орієнтованих стратегій і вмінь. Узгодженість кроків щодо модернізації підготовки учителів іноземних мов виявляється і в інтеграції вивчення академічних дисциплін із практичним досвідом викладання; ретельному укладенні змісту програми підготовки вчителя та змісту стажування; у спрямованості на вдосконалення фахових умінь вчителя іноземної мови; у забезпеченні неперервної освіти викладачів іноземної мови.

Разом з тим в організації підготовки вчителів іноземної мови простежуються певні розбіжності (відсутність в українській системі освіти такої складової, як робота студента під керівництвом ментора-наставника; відсутність системи зв'язків із зарубіжними партнерами; майже повна відсутність організації стажування майбутніх учителів іноземної мови у країнах, мови яких вивчаються тощо).

Ефективність процесу модернізації підготовки учителів іноземних мов значною мірою залежить від того, наскільки чітко і виважено формуватиметься зміст підготовки вчителя іноземної мови, наскільки кваліфіковано і вдало застосовуватимуться інноваційні технології підготовки вчителя, наскільки ефективно буде реалізовано завдання, визначені європейськими та українськими педагогами й освітянами.

Література

1. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності / Л.П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997. – 179 с.
2. Черниш В.В. Європейський досвід підготовки вчителя іноземної мови / В.В. Черниш. – К. : Ленвіт, 2008. – 64 с.
3. Ніколаєва С.Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, Н.О.Бражник. – К. : Ленвіт, 1996. – 89 с.
4. An Erasmus Multilateral Project for the development of sets of descriptions for language and intercultural skills and competences related to situations of professional language use, 2008.
5. European Profile for Language Teacher Education – A Frame of Reference. Final Report. A report to the European Commission Directorate General for Education and Culture // Written by Michael Grenfell, Rebecca Allan, Christine Kriza and William McEvoy. – September 2004. – 124 p.
6. Facing the Future Language Educators across Europe // Written by Frank Heyworth, Veronique Dupuis. European Centre for Modern Languages. Council of Europe. – September 2003. – 156 p.
7. The European Language Portfolio for Adults. – 2007.
8. Thematic Network Project in the Area of Languages // Final Report. – 2006.